

FUNDAMENTALIZMI I ŽENSKA LJUDSKA PRAVA

(Marieme Heli-Lukas, *Fundamentalizmi danas – feministički i demokratski odgovori, Žene u crnom*, Beograd, 2008.)

Vladanka MALEŠIĆ

Marieme Heli-Lukas (Marieme Hélie-Lucas), alžirska sociološkinja i psihoterapeutkinja, jedna od osnivačica mreže solidarnosti – Žene koje žive pod islamskim zakonima (Women Living Under Muslim Laws) i mreže – Sekularizam je žensko pitanje (Secularism is a Women's Issue), autorka je zbornika *Fundamentalizmi danas – feministički i demokratski odgovori*. Knjiga predstavlja svojevrsnu zbirku njenih tekstova i predavanja u kojima pokušava da predoči opasnost koju predstavlja fundamentalizam što u različitim vidovima opstaje i jača u raznim delovima sveta i time ozbiljno ugrožava ljudska, odnosno ženska prava.

Heli-Lukas definiše fundamentalizme kao

„političke – ne religijske – pokrete, koji deluju pod maskom religije, kulture ili etniciteta i njima manipulišu zarad postizanja političkih ciljeva: osvajanja političke vlasti, bilo direktno preuzimanjem vlasti u državi ili bar učestvovanjem u njoj” (2008, 109).

Uglavnom se osvrćući na fundamentalizme koji se javljaju u njenom okruženju, odnosno na delovanje muslimanskih fundamentalista u Alžiru i Francuskoj, ona ukazuje i da fundamentalistički pokreti postoje širom sveta. U tekstu „Iz kog si ti plemena? Ženska borba i konstrukcija muslimanskog identiteta”, Heli-Lukas se detaljnije bavi razlikama u muslimanskim društvima i nastojanjima fundamentalista da ove razlike izbrišu i stvore univerzalnu predstavu „muslimanske kulture” koja treba da obeležava život svih muslimana u svetu (35). Ta veštačka konstrukcija „muslimanskog identiteta” potpomaže stvaranju egzotične slike Drugog, radikalno različitog muslimanskog sveta, a upravo to pomaže stvaranju rasizma. „Promovisanje razlike je uvek bilo u srži rasističkog programa” (44). Prema Heli-Lukas, mnoge levičarske partije, odnosno organizacije za ljudska prava ovde upadaju u zamku:

„Ne uspevajući da prozru političke ciljeve muslimanskih fundamentalista, mnogi greše verujući da podrška njihovim zahtevima znači odbranu njihovih prava. U ime verskih, kulturnih, socijalnih i prava manjina, oni podržavaju ekstremno desničarske i antidemokratske političke projekte, koji će zaista narušiti i na kraju poništiti ljudska prava” (112).

Ona ističe da su države često u strahu da će ih upravo organizacije za ljudska prava proglasiti islamofobičnim, ako ne uzimaju u razmatranje neke od zahteva koje im postavljaju muslimanski fundamentalisti. Ovde, takođe, uviđa pogrešno tumačenje tih zahteva, jer to nisu zahtevi „muslimanskog” naroda, već zahtevi fundamentalista. Problem predstavlja to što se u javnosti više daje prostora „najreligioznijim”, najradikalnijim, najglasnijim, fundamentalistički orijentisanim pojedincima, i oni se pri tom smatraju jedinim legitimnim predstavnicima „muslimanske” zajednice. U ime slobode mišljenja, slobode govora, slobode izražavanja tako se daje prostor fundamentalistima, što oni najčešće vešto koriste za promovisanje svojih uskih ciljeva. „Progresivni glasovi među migrantima muslimanskog porekla su učinjeni nevidljivima” (69). Feministkinje, unionisti i levičari, poreklom iz muslimanskih zemalja, oni koji se stvarno bore za ljudska prava nisu dovoljno „Drugi”. Oni su previše bliski zapadnoevropskoj kulturi da bili smatrani legitimnim predstavnicima „muslimanskog” naroda.

Kao jedno od najbitnijih nastojanja muslimanskih fundamentalista, ali i drugih religijskih fundamentalista, Heli-Lukas ističe kontrolu nad ženama. Njihov cilj je da ljudske zakone, koji se voljom naroda mogu menjati, zamene „Božjim zakonom”, koji je aistorijski i nepromenljiv, na čije tumačenje ekskluzivno pravo imaju konzervativno orijentisani muškarci. Autorka posebnu pažnju poklanja situaciji u Alžiru, pošto se kao istraživačica i aktivistkinja najviše bavila problemima koji se javljaju u toj zemlji. U Alžiru, žene su često jedna od najugroženijih meta fundamentalista među civilnim stanovništvom (12). Muslimanski fundamentalisti u Alžiru sprovode kontinuirano nasilje nad ženama. Pravila koja fundamentalisti postavljaju ženama podsećaju na svojevrzni aparthejd za žene, koji je u svetu bio osuđen kada se sprovodio nad crnim stanovništvom u Južnoafričkoj Republici. Zbog toga, smatra Heli-Lukas, zaslužuje svaku osudu kada se sprovodi ili pokušava da se sprovodi nad ženama.

Bitke za ženska prava vode se i u Severnoj Americi, Evropi, u zemljama sa velikim brojem „muslimanskih” imigranta. Fundamentalisti sve češće pred države iznose svoje zahteve u ime religije. Ovi zahtevi se uvek prvenstveno odnose na žene, kroz ustanovljavanje njihovog položaja u porodici. Naime, uvek se prvo traži usvajanje porodičnih zakona kao glavnog simbola islamskog identiteta (59). Ono što je poražavajuće i što uviđa Heli-Lukas, jeste to da su vlade zapadnih država često spremne da žrtvuju ženska prava zbog socijalnog mira među različitim zajednicama (60). Autorka u više slučajeva uočava

„ćutanje države kada je suočena sa fundamentalizmom koji napada žene, i to ćutanje daje legitimitet institucijama pod kontrolom fundamentalista, dozvoljavajući im da nastavljaju i proširuju svoje aktivnosti protiv žena” (97).

Neophodno je da snažni socijalni pokreti nateraju države da preispitaju svoje pozicije, jer ženska prava jesu osnovna ljudska prava. U ime tobožnjih verskih i kulturnih prava, ženska prava su ona koja se najčešće žrtvuju. Organizacije za ljudska prava, takođe, ne pomažu u ovoj borbi, jer su uvek spremne da preispituju odgovornost države, a ne odgovornost nedržavnih fundamentalističkih snaga.

„Fundamentalisti su ovladali veštinom manipulacije konceptima ljudskih prava, poput religijskih, kulturnih, prava manjina, slobode govora itd., a organizacije za ljudska prava slabo uviđaju dvostruki identitet fundamentalista, kao istovremeno žrtava državne represije i počinitelaca zločina, i usled toga što u fokus stavljaju isključivo odgovornost države, one ih predstavljaju kao žrtve, i stoga ih brane, istovremeno uglavnom ignorišući njihove žrtve” (116).

Heli-Lukas smatra da se organizacije za ljudska prava moraju osvestiti i početi da uviđaju političku prirodu fundamentalizma, jer ako je neko neprijatelj nedemokratske vlade, ne znači automatski da je na strani naroda, demokratije i ljudskih prava. Ovaj stav autorka posebno izlaže u tekstu „Neprijatelj mog neprijatelja mi nije prijatelj!”, čiji naslov najbolje ukazuje na problem koji je prisutan kako u Alžiru, tako i u drugim zemljama.

Kao najugroženije u ovim fundamentalističkim nastojanjima, žene koriste različite strategije kako bi se oduprle mogućnosti sprovođenja fundamentalističkih zahteva u realnost. Heli-Lukas uviđa tri različite strategije koje žene koriste, od delovanja u okvirima religije putem reinterpretacije Kurana iz feminističke perspektive, do potpuno sekularnog pristupa ljudskim pravima (40). Strategija delovanja u okvirima religije je strategija delovanja iznutra i odnosi se na aktivnost teološkinja. Druga strategija je strategija ljudskih prava, koja zastupa stanovište da su ženska prava ljudska prava i da treba da budu poštovana u okviru svake religije. Treća strategija je, pak, sekularistička strategija koja odbija pregovore sa religijskim predstavnicima i kroz koju se brane sekularni prostor i sekularne institucije (115).

Pojave koje uočava Maireme Heli-Lukas podstiču nas na preispitivanje sopstvenog doživljaja realnosti, i stavova koje kreiramo pod uticajem spoljašnjih faktora kao što su mediji. I u Srbiji možemo uočiti sve veći porast uticaja desničarskih organizacija kao i religijskih fundamentalista, koji u budućnosti mogu predstavljati mnogo veći problem nego sada. Upravo zbog toga, javnost treba da bude svesna postojanja ovih problema, a iako Heli-Lukas strategije za borbu protiv fundamentalizma naziva ženskim strategijama, žene ne bi trebalo da su jedine koje se bave problemima koje izaziva fundamentalizam, niti jedine koje koriste i osmišljavaju strategije borbe protiv fundamentalizama.